

DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.023>

JEL classification: C19, H21, O16, L72, R58

UDC: 658.5:622.34

Євген АФАНАСЬЄВ

доктор економічних наук, професор,
професор кафедри менеджменту і адміністрування,
Криворізький національний університет, Україна
ORCID iD: 0000-0002-1524-2120

Сергій КАПІТУЛА

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри фінансів суб'єктів господарювання та інноваційного розвитку,
Криворізький національний університет, Україна
ORCID iD: 0000-0001-9075-2561

Ігор АФАНАСЬЄВ

кандидат економічних наук,
старший викладач кафедри менеджменту і адміністрування,
Криворізький національний університет, Україна
ORCID iD: 0000-0002-4505-7145

Сергій РТИЩЕВ

кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту і адміністрування,
Криворізький національний університет, Україна
ORCID iD: 0000-0002-7751-542X

ДЕРЖАВНЕ УПРАВЛІННЯ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ РІВНІ В КОНТЕКСТІ ДІЛОВОГО АДМІНІСТРУВАННЯ ФІНАНСУВАННЯ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ РОЗВИТКУ МІНЕРАЛЬНО- СИРОВИННОЇ БАЗИ УКРАЇНИ

АНОТАЦІЯ

Вступ. З огляду на наявність чисельної сукупності негативних факторів політичного і соціально-економічного стану середовища національного господарства особливої гостроти набуває актуальність подальших теоретичних досліджень у сфері фінансово-економічної захищеності організацій та розроблення прикладного інструментарію її забезпечення. Об'єктом фінансово-економічного захисту сучасного залізрудного підприємства зазвичай є стабільний фінансово-економічний стан, що забезпечує йому гарантовану ефективність господарювання як у поточному, так і в майбутніх періодах.

Мета. Метою даного дослідження є формування концептуальних аспектів забезпечення фінансово-економічної захищеності залізрудних підприємств на основі вдосконалення нормативно-правового регулювання надрокористування в питанні встановлення та розмежування розміру рентної плати (прибутку держави) та прибутку надрокористувача, отриманого від розроблення залізрудних родовищ.

© Євген Афанасьєв, Сергій Капітула, Ігор Афанасьєв, Сергій Ртищев, 2025

Отримано: 16.04.2025 р.

Рекомендовано до друку: 12.05.2025 р.

Опубліковано: 28.05.2025 р.

Ця стаття розповсюджується на умовах ліцензії Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0, яка дозволяє необмежене повторне використання, розповсюдження та відтворення на будь-якому носії, за умови правильного цитування оригінальної роботи.

Як цитувати:

Афанасьєв Є., Капітула С., Афанасьєв І., Ртищев С. Державне управління на регіональному рівні в контексті ділового адміністрування фінансування бізнес-процесів розвитку мінерально-сировинної бази України. *Економічний аналіз*. 2025. Том 35. № 2. С. 23-30. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.023>

Метод (методологія). У статті використано методи аналізу, теоретичного узагальнення, порівняння, синтезу, формалізації, моделювання, ризикології, концептуальних положень з досліджуваної проблематики.

Результати. В статті представлено результати теоретичних досліджень стосовно розроблення та формування прикладного науково-методичного забезпечення та інструментарію оцінювання й прогнозування фінансово-економічного захисту підприємств залізорудної галузі гірничодобувної промисловості в контексті ділового адміністрування на регіональному рівні фінансування бізнес-процесів розвитку мінерально-сировинної бази України. Запропоновано при моделюванні розміру прибутку держави (рентної плати) та надкористувача від розробки родовищ додатково застосовувати вагові коригуючі коефіцієнти розмежування розміру прибутку з урахуванням ризику.

Ключові слова: гірничодобувна промисловість; економіко-математичне моделювання; ефективність; оптимальне оподаткування; корпоративні структури; бізнес-процеси; фінансування.

Вступ

Розвиток національного господарства України за весь період його незалежного функціонування в умовах ринкових трансформацій, адаптація зарубіжного досвіду антикризового управління підприємствами на галузевому, міжгалузевому та регіональному рівнях до умов сучасних економічних реалій, зумовлюють вирішення безлічі актуальних завдань держави щодо сприяння створенню ефективної системи фінансово-економічної захищеності суб'єктів господарювання відповідно до потреб та інтересів забезпечення стабільного розвитку національної економіки за умов невизначеності й конфліктності світового ринку [1, с. 93-96]. Державна політика на регіональному рівні в межах галузевого регулювання антикризового управління залізвидобувними та гірничо-збагачувальними підприємствами (залізрудними та гірничо-збагачувальними комбінатами) реалізується у контексті попередження кризових явищ і ситуацій згідно з основною концепцією сталого збалансованого зростання національного господарства та управління розмежуванням розміру рентної плати (прибутку держави) та прибутку надкористувача, отриманого від розроблення залізрудного родовища [2; 3; 4 с. 165-166].

Мета статті

Метою статті є вдосконалення методичних підходів нормативно-правового регулювання надкористування в питанні встановлення та розмежування розміру рентної плати (прибутку держави) та прибутку надкористувача, отриманого від розроблення залізрудних

родовищ з урахуванням ризику.

Виклад основного матеріалу дослідження

Концептуально взаємозв'язок і склад основних функціональних етапів процесу оцінювання, оптимізації та прогнозування стратегії сталого та збалансованого зростання підприємств залізорудної галузі національного господарства України доцільно формувати на підставі принципу гарантованого результату з урахуванням двох підсистем [5, с. 153-155, 162; 6, с. 221-223; 7]:

- важелів державного регулювання;
- підходів і бізнес-індикаторів ризик-менеджменту фінансово-господарських корпоративних структур бізнесу.

При цьому, ключові аспекти й завдання функціональних етапів системи забезпечення сталого та збалансованого зростання підприємств залізорудної галузі як корпоративних структур бізнесу полягають у такому:

- проведення моніторингу і систематизації інформації щодо стану зовнішнього середовища залізорудної галузі, фінансової та виробничо-економічної діяльності її суб'єктів господарювання;
- аналіз якісних параметрів корисних копалин родовищ мінерально-сировинної бази та залізрудної продукції залізвидобувних і гірничо-збагачувальних підприємств;
- формування множини ключових індикаторів функціональних складових комплексної системи збалансованого стратегічного фінансово-економічного розвитку ОСГ та гірничо-збагачувальних підприємств:
 - а) сукупності макроекономічних і основних

техніко-економічних показників (зокрема: чистий дохід від реалізації, валовий прибуток, чистий фінансовий результат, обсяги виробництва та реалізації товарної залізорудної продукції, реалізаційні ціни, собівартість, продуктивність та ін.);

б) сукупності фінансових показників, які характеризують майновий стан суб'єкта господарювання, зокрема: коефіцієнт зносу, придатності, оновлення, вибуття основних засобів; фондівддача; ліквідність, платоспроможність тощо;

- діагностика числових характеристик фінансових і техніко-економічних показників забезпечення сталого та збалансованого зростання корпоративних структур бізнесу;
- моделювання кількісних оцінок урахування ризику прогнозування результативних показників господарювання підприємств залізорудної галузі;
- економіко-математичне моделювання прогнозів забезпечення досягнення ефективного сталого збалансованого зростання корпоративних структур бізнесу з урахуванням ризику та гарантованих рівнів достовірності прогнозування;
- прогнозування та оптимізація альтернативних варіантів стратегії забезпечення сталого збалансованого зростання корпоративних структур бізнесу з урахуванням ризику;
- ранжування економічно обґрунтованих варіантів сталого збалансованого зростання корпоративних структур бізнесу;
- управління фінансово-економічною безпекою стратегічного розвитку підприємств залізорудної галузі на основі критеріїв забезпечення гарантованого результату та відповідних важелів державного регулювання на регіональному рівні в контексті ділового адміністрування фінансування бізнес-процесів розвитку мінерально-сировинної бази України.

На основі узагальнення ключових аспектів і завдань функціональних етапів системи забезпечення сталого та збалансованого зростання підприємств залізорудної галузі України як корпоративних структур бізнесу можна запропонувати відповідну концептуальну модель механізму державного

регулювання на регіональному рівні в контексті ділового адміністрування фінансування бізнес-процесів залізовидобувних і гірничозбагачувальних підприємств (рис. 1).

Багатоцільове стратегічне спрямування фінансово-економічної діяльності залізорудного підприємства в межах національного господарства, як суб'єкта господарювання на регіональному і галузевому рівнях, є запорукою створення передумов його ефективного розвитку та нівелювання негативних впливів трансформаційної ринкової економіки [8, с. 214-216]. З огляду на те, що стратегічним управлінням залізорудного підприємства повинна охоплюватися вся сукупність напрямків його діяльності, то одним із пріоритетних виокремлюється питання забезпечення належного фінансово-економічного захисту бізнес-процесів.

Актуальність вирішення питань фінансово-економічного захисту бізнесу [9], багато у чому спричиняється нестабільністю соціально-економічного і політичного стану в країні, що безумовно ускладнює реалізацію належного управління фінансово-економічною захищеністю бізнес-процесів суб'єкта господарювання і, зокрема, по-особливому зазначене стосується підприємств залізорудної галузі за рахунок впливу дії низки факторів і ситуацій невизначеності й конфліктності.

Перш за все зазначене обумовлюється:

- необхідністю встановлення та розмежування розміру рентної плати (прибутку держави) та прибутку надкористувача, отриманого від розроблення залізорудного родовища;
- неналежним станом мінерально-сировинного та фінансового забезпечення;
- нестабільністю національної економіки, процесів державного регулювання в секторі національної економіки, нестабільністю правового середовища України та його недосконалістю;
- певною тінізацією ринків залізорудної продукції;
- тиском з боку потужних світових конкурентів на ринку залізорудної сировини;
- ймовірним виливом рейдерства та ін.

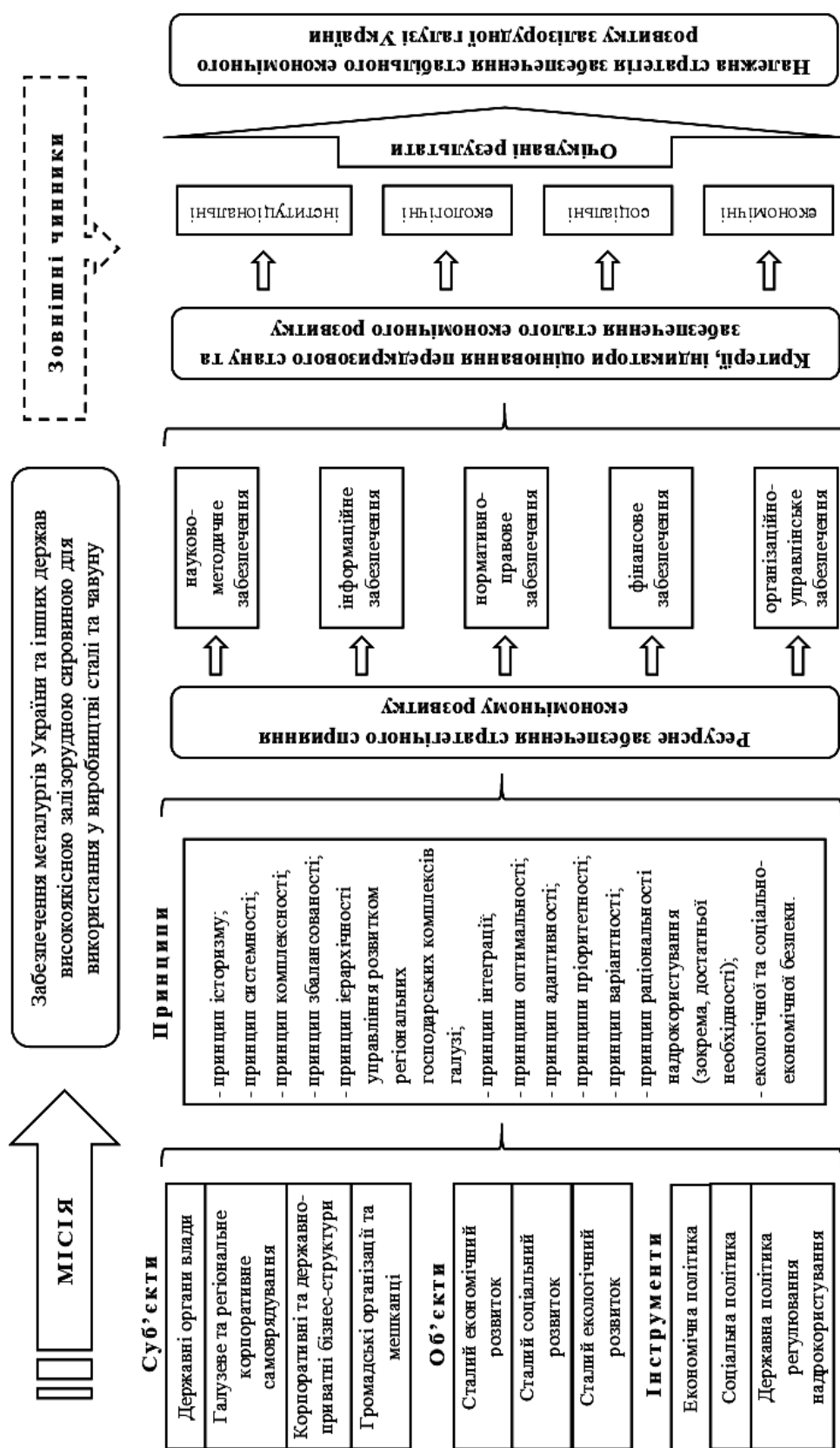

Рис. 1. Концептуальна модель механізму державного регулювання на регіональному рівні в контексті ділового адміністрування фінансування бізнес-процесів залізничних підприємств

Таким чином, виходячи з пропозицій вдосконалення адміністративно-контрольного та економічного інструментарію механізму державного регулювання процесу фінансового сприяння реалізації стратегії забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі, доцільним є використання та вдосконалення, запропонованого Г. І. Рудьком та ін. [4, с. 165-166; 10, с. 408-411] методичного підходу, який «має чітко встановлювати та розмежовувати розмір прибутку держави (рендна плата) та надрокористувача від розробки родовищ. Зокрема, обґрунтовується необхідність щорічного розподілу прибутку від економіко-виробничої діяльності видобувних підприємств у сфері надрокористування:

$$P_{it} = P_{td} + P_{tn} = M \cdot P_{it} + I \cdot P_{it} = \frac{B}{(B+K)} \cdot P_{it} + \frac{K}{(B+K)} \cdot P_{it}, \quad (1)$$

де P_{td} – частка прибутку (рендна плата) власника мінерального ресурсу - держави; P_{tn} – частка рентного прибутку надрокористувача (видобувного підприємства); $M = B / (B+K)$ – коефіцієнт часткової участі держави; $P_{it} = C_{pt} - Z_{it}$ (C_{pt} – ринкова ціна; Z_{it} – повні витрати виробника); $I = K / (B+K)$ – коефіцієнт часткової участі надрокористувача; K – сукупні капіталовкладення надрокористувача на момент здійснення розрахунку; B – загальна вартість ресурсу корисної копалини, що видобувається.

Вираз (1) дає можливість чітко визначити норму прибутку надрокористувача та прибуток держави (рендна плата) від розроблення родовища або ділянки надр».

Удосконалення зазначеного методичного підходу полягає у використанні результатів оптимізаційної моделі в прогнозуванні гарантованих рівнів ефективності стратегії забезпечення сталого збалансованого зростання підприємств залізорудної галузі національного господарства, що визначаються як кількісні відносні оцінки (p_i) «змішаної стратегії» залізорудної галузі S^* :

$$S^* = (p_1, p_2, \dots, p_i, \dots, p_n) = (E_1, E_2, \dots, E_i, \dots, E_n). \quad (2)$$

Ранжування гарантованих рівнів забезпечення стратегічної ефективності здійснюється згідно економічно обґрунтованих

обмежень стосовно конкретних перспектив ситуацій стану розроблення залізорудних родовищ.

З урахуванням ключових аспектів забезпечення загального рівня економічної захищеності в процесі оптимізації та прогнозуванні стратегії забезпечення сталого збалансованого зростання підприємств залізорудної галузі доцільно сформувати такі основні функціональні складові оцінювання фінансово-економічного стану залізорудних підприємств відносно яких оцінюється прогнозований рівень стратегічної ефективності:

- ліквідність і платоспроможність;
- фінансова стійкість (ринкова рівновага);
- рентабельність результатів господарювання;
- рентабельність використання організаційно-управлінського потенціалу;
- ділова активність;
- конкурентоспроможність продукції;
- стан основних фондів.

Для встановлених рівнів критеріальних значень індикаторів передкризового стану оцінюються (прогнозуються) ризики недосагнення рівня стратегічної ефективності (r).

З урахуванням індикаторів передкризового стану підприємств залізорудної галузі та відповідних ризиків недосагнення гарантованого рівня стратегічної ефективності формула (1) набуває такого вигляду:

$$P_{it} = \frac{\alpha_1 B}{(B+K)} \cdot P_{it} + \frac{\alpha_2 K}{(B+K)} \cdot P_{it}, \quad (3)$$

де $\alpha_{1,2} = 1 \mp r$ – вагові коригуючі коефіцієнти розмежування розміру прибутку держави (рендна плата) та надрокористувача від розробки родовищ; r – ризик недосагнення рівня стратегічної ефективності, що розраховується згідно встановлених рівнів критеріальних значень індикаторів передкризового стану.

Функція $\alpha = 1 \mp r$ надає можливість розраховувати кількісні значення коригуючих вагових коефіцієнтів з урахуванням ризику.

Отже, узагальнюючи слід зазначити, що методичні підходи щодо обчислення критичних значень індикаторів передкризового

стану підприємств залізорудної галузі повинні полягати у тому, що межі критичних значень доцільно визначати на підґрунті критеріальних інтегрованих оцінок фінансово-економічного стану для років ретроспективного періоду, які не перевищують їх середнього значення. Зазначене дозволяє селективно врахувати ризик рівнів граничних похибок при моделюванні та прогнозуванні стратегії забезпечення сталого збалансованого зростання національного господарства та управління розмежуванням розміру рентної плати (прибутку держави) та прибутку надрокористувача, отриманого від розроблення залізорудного родовища.

Висновки та перспективи подальших розвідок

Запропоновані в проведеному дослідженні концептуальні аспекти щодо оцінювання та прогнозування рівня фінансово-економічної захищеності залізорудних підприємств, методичні підходи щодо формування стратегії забезпечення сталого збалансованого зростання підприємств залізорудної галузі та відповідно й національної економіки дають

можливість моделювати раціональні змішані бізнес-стратегії – цільові орієнтири як функції забезпечення гарантованої ефективності прогресивного стратегічного розвитку. Зазначене дозволяє визначити та врахувати фактори дестабілізації фінансово-економічного стану окремих стратегічних бізнес-одиниць, підвищити рівень економічної захищеності бізнес-процесів і забезпечити стає збалансоване зростання підприємств залізорудної галузі.

Методичні підходи, в яких використовуються коригуючі вагові коефіцієнти надають можливість раціоналізувати деякі ідеї щодо комплексного інтегрованого оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки залізодобувних та гірничо-збагачувальних підприємств. Разом з тим, у процесі їх реалізації притаманними є і певні недоліки, зокрема що полягають у складності, а іноді, у неможливості здійснення розрахунків щодо значущості (питомої ваги) як певної функціональної складової фінансово-економічної безпеки, так і окремих частинних показників, що потребує проведення подальших наукових досліджень.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Парій Л. В., Левандовська В. А. Зарубіжний досвід практичної реалізації антикризових інструментів управління підприємством. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*. 2021. № 4. DOI: 10.31673/2415-8089.2021.049398.
2. Міністерство економічного розвитку і торгівлі України. Наказ від 29.10.2013 № 1277. Про затвердження Методичних рекомендацій щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277731-13#Text>.
3. Жовновач Р. І., Малаховський Ю. В. Забезпечення інноваційного розвитку залізорудних підприємств у процесі формування вартісних ланцюгів: глобальні та регіональні аспекти. *Ефективна економіка*. 2018. № 10. DOI: 10.32702/2307-2105-2018.10.14. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7294>.
4. Рудько Г. І., Миргородський О. П., Курило М. М., Лагода О. А. Нормативно-правове регулювання надрокористування: монографія. Київ: Гіперіон, 2012. 256 с.
5. Афанасьєва М. Г. Стратегія забезпечення стабільного економічного розвитку залізорудної галузі України: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.03. Кропивницький, 2015. 220 с.
6. Скриньковський Р. М., Семчук Ж. В., Коваль Н. М. Експрес-діагностика майнового стану підприємства. *Бізнесінформ*. 2015. № 11. С. 220–225. URL: https://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-11_0-pages-220_225.pdf.

7. Афанасьєв Є., Зінонос Н., Афанасьєв І., Афанасьєва М. Оптимізація управління ефективністю використання ресурсів залізних руд при виробництві товарної продукції гірничорудним підприємством. *Економічний аналіз*. 2024. Т. 34. № 4. С. 12–21. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2024.04.012>. URL: <https://www.econa.org.ua/index.php/econa/article/view/6167>.
8. Васильців Т. Г., Волошин В. І., Бойкевич О. Р., Каркачук В. В. Фінансово-економічна безпека підприємств України: стратегія та механізми забезпечення: монографія. Львів: Ліга-Прес, 2012. 386 с.
9. Афанасьєва М. Г. Формування науково-методичного забезпечення та інструментарію оцінки рівня фінансово-економічної безпеки суб'єктів господарювання в системі державного регулювання економіки. *Ефективна економіка*. 2014. № 5. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua>.
10. Афанасьєв Є. В., Афанасьєва М. Г. Математичне моделювання в контексті державної підтримки стратегії економічного розвитку залізничних підприємств України. Соціально-економічний та технічний розвиток підприємств: проблеми, рішення, оцінка ефективності: колективна монографія / за заг. ред. Савчук Л. М. Дніпропетровськ: Пороги, 2016. 553 с. Підр. 5.5. С. 403–413.

REFERENCES

1. Pariy, L. V., & Levandovska, V. A. (2021). Foreign experience in the practical implementation of anti-crisis enterprise management tools. *Economics. Management. Business*, (4). <https://doi.org/10.31673/2415-8089.2021.049398>
2. Ministry of Economic Development and Trade of Ukraine. (2013, October 29). *Order No. 1277 on approval of the Methodological Recommendations for calculating the level of economic security of Ukraine*. https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v1277_731-13#Text
3. Zhovnovach, R. I., & Malakhovskiy, Y. V. (2018). Ensuring innovative development of iron ore enterprises in the process of value chain formation: global and regional aspects. *Effective Economy*, (10). <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2018.10.14>
4. Rudko, H. I., Myrhorodskiy, O. P., Kurylo, M. M., & Lahoda, O. A. (2012). *Normative and legal regulation of subsoil use: Monograph*. Kyiv: Hyperion.
5. Afanasieva, M. H. (2015). *Strategy for ensuring stable economic development of Ukraine's iron ore industry* (Candidate's thesis, specialty 08.00.03). Kropyvnytskyi.
6. Skrynkovskyi, R. M., Semchuk, Zh. V., & Koval, N. M. (2015). Express diagnostics of the property status of the enterprise. *Business Inform*, (11), 220–225. https://business-inform.net/export_pdf/business-inform-2015-11_0-pages-220_225.pdf
7. Afanasiev, Y., Zinonos, N., Afanasiev, I., & Afanasieva, M. (2024). Optimization of resource efficiency management in iron ore enterprises during commodity production. *Economic Analysis*, 34(4), 12–21. <https://doi.org/10.35774/econa2024.04.012>
8. Vasytsev, T. H., Voloshyn, V. I., Boikevych, O. R., & Karkavchuk, V. V. (2012). *Financial and economic security of Ukrainian enterprises: Strategy and mechanisms of provision*. Lviv: Liga-Press.
9. Afanasieva, M. H. (2014). Formation of scientific-methodological support and toolkit for assessing the level of financial and economic security of business entities within the state regulation of the economy. *Effective Economy*, (5). <http://www.economy.nayka.com.ua>

10. Afanasiev, Y. V., & Afanasieva, M. H. (2016). Mathematical modeling in the context of state support for economic development strategy of Ukraine's iron ore enterprises. In L. M. Savchuk (Ed.), *Socio-economic and technical development of enterprises: Problems, solutions, efficiency assessment* (pp. 403–413). Dnipro: Porohy.

Yevhen Afanasiev, Doctor of Economics, Professor, Professor at the Department of Management and Administration, Kryvyi Rih National University, Ukraine

Serhii Kapitula, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Finance of Business Entities and Innovative Development, Kryvyi Rih National University, Ukraine

Ihor Afanasiev, PhD in Economics, Senior Lecturer at the Department of Management and Administration, Kryvyi Rih National University, Ukraine

Serhii Rtyshchev, PhD in Economics, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Management and Administration, Kryvyi Rih National University, Ukraine

State governance at the regional level in the context of business administration for financing business processes in the development of Ukraine's mineral resource base

Abstract

Introduction. Given the multitude of adverse factors affecting the political and socio-economic environment of the national economy, the issue of financial and economic security of enterprises becomes particularly acute. This underscores the relevance of further theoretical inquiry and the development of applied tools to ensure such security. For contemporary iron ore enterprises, the object of financial and economic protection is typically a stable financial and economic condition that guarantees sustainable operational efficiency both in the short and long term.

Purpose. The purpose of this study is to develop conceptual foundations for ensuring the financial and economic security of iron ore enterprises through the improvement of legal and regulatory frameworks governing subsoil use, particularly concerning the delineation of state rent payments (state profits) and the profits of subsoil users derived from the exploitation of iron ore deposits.

Methodology. The study applies methods of analysis, theoretical generalisation, comparison, synthesis, formalisation, modelling, risk analysis, and conceptual approaches relevant to the research topic.

Results. The article presents the outcomes of theoretical research aimed at developing applied scientific and methodological tools for assessing and forecasting the financial and economic protection of enterprises in the iron ore sector of the mining industry. These are considered within the framework of business administration at the regional level with a focus on financing business processes for the development of Ukraine's mineral resource base. It is proposed that, when modelling the distribution of profits between the state (in the form of rent payments) and subsoil users, additional corrective weighting coefficients be introduced to reflect risk-adjusted profit allocation.

Keywords: mining industry; economic and mathematical modelling; efficiency; optimal taxation; corporate structures; business processes; financing.

Cite as: Afanasiev, Y., Kapitula, S., Afanasiev, I., & Rtyshchev, S. (2025). State governance at the regional level in the context of business administration for financing business processes in the development of Ukraine's mineral resource base. *Economic analysis*, 35 (2), 23-30. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2025.02.023>